مجلۀ زبانشناسی و گویش‌های خراسان ، سال سیزدهم ، شماره ۲، پاییز زمستان ۱۴۰۰، شمارۀ پیاپی ۲۵

DOI: 10.22067/JLKD.2022.73946.1073

ساده‌سازی و به‌کارگیری حکایتی منتخب از قابوس‌نامه در مهارت خواندن برای فارسی‌آموزان سطح فروپیشرفته و بازخورد انعکاسی مخاطب

ریحانه بارانی، کارشناسی ارشد رشته آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی ، دانشگاه فردوسی مشهد. مشهد. ایران

عطیه کامیابی گل، استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی و گروه زبان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی،دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران (نویسنده مسئول)

صص: ۲۵۶-۲۲۳

چکیده:

تهیه و تدوین مواد آموزشی برمبنای اصول علمی، یکی از اهداف کلان نظام در سند نقشه جامع علمی کشور[1] محسوب می‌شود. با توجه به نیاز روزافزون به این منابع، متأسفانه امروزه با کمبود مطالب آموزشی سطح‌بندی شده و کارآمد، برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مواجه هستیم. هدف پژوهش حاضر، ارائه متنی ساده‌شده از حکایات «قابوس‌نامه» برای مهارت خواندن فارسی در سطح فروپیشرفته است. این پژوهش به روش کتابخانه‌ای، تحلیلی و میدانی صورت گرفته است. بدین منظور، در بخش ساده‌سازی، چارچوب‌های پیشنهادی مکس ول (۲۰۱۱) و پتزولد و اسپسیا (۲۰۱۵) بر روی یک حکایت قابوس‌نامه، اعمال شد. در بخش میدانی برای سنجش بازخورد مدرسان، از مصاحبه کتبی نیمه‌ساختاریافته استفاده شد.متن انتخابی داستان کوتاهی با مضمون جهانی است که می توان از آن جهت تفهیم ضرب المثل و اصطلاحات رایج در زبان فارسی به فارسی‌آموزان بهره برد. تمامی مدرسان شرکت‌کننده در این پژوهش پس از بررسی

۱- پیش‌نویس سند پنجم نقشه جامع علمی کشور که در دی‌ماه سال ۱۳۸۹ توسط گروه تخصصی نقشه جامع علمی کشور تهیه‌شده بود. برگرفته از سایت شورای عالی انقلاب فرهنگی

https://sccr.ir/Files/6603.pdf

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۳

پست الکترونیکی: 1. reyhane.barani@gmail.com 2. kamyabigol@um.ac.ir

بازخورد فارسی‌آموزان از مطالعه متن و حل تمرین‌های مربوطه، متناسب بودن موضوع متن انتخابی با نیاز فارسی‌آموز (درک ضرب المثل و نکات فرهنگی مستتر درس و مشاهده کاربرد آن در بافت واقعی زبان) را تائید کردند و طبق گزارش مدرسان، ساختار نحوی و واژگانی متن‌ها برای ۲۲ نفر از مجموع ۲۵ فارسی‌آموز قابل‌درک بوده که نشان‌گر سطح دشواری مناسب متن‌های ساده‌سازی شده است.

کلیدواژه‌ها: *قابوس‌نامه*، سطح فروپیشرفته، مهارت خواندن، آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، ساده‌سازی متن

۱. مقدمه

تقریبا از دو دهه پیش ادبیات به عنوان ابزاری قدرتمند و گرایشی تاثیرگذار در آموزش زبان های خارجی مورد توجه قرار گرفته است و نقش بسزایی در تدوین برنامه درسی و آموزش زبان دارد.

بابایی،روزلزم و یاها[1](۲۰۱۴) بعد از مرور پژوهش‌های پیشین در این حوزه، به سه دلیل عمده برای لزوم استفاده از ادبیات در کلاس های آموزش زبان دوم/خارجی اشاره می کنند. دلیل اول، دلیل زبانی است که نشان می دهد ادبیات در آموزش زبان تأثیرگذار است، زیرا نمونه های واقعی از کاربردهای زبان را در اختیار دانش آموزان قرار می‌دهد. دلیل دوم، روش‌-شناختی است و این ایده را در نظر می‌گیرد که متون ادبی می‌توانند تفاسیر متفاوتی داشته باشند، بنابراین ایده‌های متفاوتی را در بین فراگیران ایجاد می‌کنند و این منجر به تعامل خلاقانه و انگیزشی یادگیرندگان با متن و معلم می‌شود. دلیل سوم این است که از آن‌جایی که عوامل انگیزشی در آموزش زبان دوم/خارجی از اهمیت بالایی برخوردارند، استفاده از متون ادبی در ارتقاء انگیزه زبان آموزان برای ادامه فرایند زبان آموزی بسیار موثر است. این متون بیان‌گر احساسات اصیل نویسندگان خود هستند و استفاده از این متون باعث ایجاد انگیزه قوی در زبان آموزان می شود. با کمک متون ادبی، دانش آموزان می‌توانند به تجربه فردی خود دسترسی داشته باشند و می‌توانند آنچه را که می‌خوانند به دنیای واقعی ربط دهند.

1- Babaee, Roselezam and Yahya

این دلایل بیان‌گر آن است که ادبیات این ظرفیت را دارد که انگیزه کافی و شرایط اصیل را جهت تمرین و یادگیری زبان خارجی برای زبان آموزان ایجاد کند. بر این اساس، با توجه به نقش برجستهٔ ادبیات در بالا بردن سطح کیفی آموزش زبان، می‌توان نتیجه گرفت که این متون ادبی اصیل و غیر آموزشی که دربردارندهٔ موضوعاتی جهان‌شمول، جذاب و مفید با محوریت داستانی هستند ، می‌توانند در زمینه ارتقاء مهارت‌های زبان‌آموزان مفید باشند.

اما استفاده از متون ادبی در آموزش زبان با مشکلاتی نیز مواجه است که این مشکلات توسط مخالفان این رویکرد مطرح شده‌اند. به اعتقاد اسپک ادبیات از زبان فاخری استفاده می‌کند؛ واژه‌های موجود در متون ادبی کاملاً متفاوت دشوار و ظریف‌اند و گاهی ممکن است دارای ابهام ساختاری یا واژگانی باشند که این مسئله می‌تواند باعث ایجاد اختلال در درک زبان‌آموز شود. همچنین کولی اشاره می‌کند که متون ادبی بسیار طولانی‌اند و مناسب استفاده در کلاس آموزش زبان نیستند (به نقل از حقّی کومله، ۱۳۹۳).

بر این اساس مشکل استفاده از متون ادبی کهن آن است که این متون نسبت به متون معاصر دارای نحو و واژه‌های پیچیده‌تری هستند؛ بنابراین طرفداران استفاده از متون ادبی، مباحث ساده‌سازی و بازگردانی را جهت تعدیل این متون و متناسب‌سازی آن‌ها برای استفاده در کلاس‌های آموزش زبان پیشنهاد داده‌اند. قبادی‌راد مشکل استفاده از متون ادبی و راه حل این مشکل چنین تفسیر می‌کند: «مهم‌ترین سد یادگیری دانش‌آموزان، سطح دشواری متون کتاب است؛ به همین منظور کتاب‌ها باید ساده‌سازی شوند. ساده‌سازی به معنی ساده‌تر کردن مواردِ زبانی مشکل برای فهم آسان‌تر توسط زبان‌آموزان است » (قبادی‌راد،۱۳۹۵: ۲۶).

با توجه به آنچه گفته شد، در این پژوهش کوشیده‌ایم تا با ساده‌سازی متن یکی از حکایات قابوس نامه و قرار دادن یک متن مرتبط از متون مطبوعاتی معاصر در قالب یک درس، بازخورد مخاطبان درس (مدرس و فارسی‌آموز) سطح فروپیشرفته را بررسی کنیم.

در باب تعریف مهارت موردنظر در این پژوهش، یعنی مهارت خواندن، می‌توان به نظر ورزگر، فرهادی و مفتون (۱۳۹۷) اشاره کرد ؛ آنها خواندن را فعالیت پیچیده‌ای می‌دانند که شامل شناسایی، تشخیص، تمایز بصری بین حروف و کلمات، تعمیم‌دهی و پیش‌بینی محتوای واژگان و رمزگشایی معنای متن موردنظر می‌شود.

در حوزه تهیه و تدوین مطالب درسی برای مهارت خواندن تاملینسون (۲۰۱۳) چهـار اصـل پایه را در حوزه تهیه و تدوین آموزش مهارت خواندن پیشنهاد می‌کند که دو اصل آن مبتنی بـر ضرورت ایجاد انگیزه در زبان‌آموز با استفاده از متون جالب و خوانـدنی و همچنـین ضـرورت تجربهٔ متن توسط زبان‌آموز و انطباق مفاهیم متن با تجربه‌های زبان‌آموزان از زندگی شخصـی‌شان است . لازم به ذکر است که این دو اصل با هدف ایـن پـژوهش مبنـی بـر سـاده‌سـازی و استفاده از متن یک حکایت قابوس‌نامه در جهت ارتقاءمهارت خواندن در فارسی‌آموزان سـطح فروپیشرفته هم‌خوانی دارد .

در باب منبع انتخابی می‌توان گفت که منبع انتخابی پژوهش حاضر، «قابوس‌نامـه» اثـر امیـر عنصرالمعالی کیکاووس بن اسکندر بن قابوس بن وشمگیر است. علل اصلی انتخاب ایـن اثـر، نوع ادبی جهان‌شمول و جذاب آن یعنـی «ادب تعلیمـی» و سـادگی ذاتـی زبـان به‌کاررفتـه در «قابوس‌نامه» است.

در این پژوهش فارسی‌آموزان در واقع غیرفارسی‌زبانانی هستند که زبان فارسی را به عنـوان زبان دوم فرامی‌گیرند؛ همچنین میزان توانش زبانی این فارسی‌آمـوزان در مهارت‌هـای دریـافتی زبان «در این‌جا خواندن» بر پایه تعاریف موجود در چارچوب مرجع اروپا[1](۲۰۰۱) ، سطح سی وان[2] «فرو پیشرفته» در نظر گرفته می‌شـود. طبـق تعـاریف ایـن چـارچوب، زبـان‌آمـوز سـطح فروپیشرفته می‌تواند طیف گسترده‌ای از متن‌های سخت‌تر و طـولانی‌تـر را درک کنـد و معـانی ضمنی را بشناسد. او همچنین می‌تواند نظرات خود را خیلـی سـریع و روان بیـان کنـد، بـدون اینکه زیاد به دنبال اصطلاحات باشد. علاوه بر این، او می‌تواند از زبان به صورت انعطاف‌پـذیر و مؤثر برای اهداف اجتماعی، دانشگاهی و حرفه‌ای استفاده کند.

به توجه به آنچه گفته شد، لزوم استفاده از ادبیـات و متـون ادبـی در تهیـه و تـدوین مـواد آموزشی و به‌تبع آن در کلاس‌های آمـوزش زبـان دوم یـا خـارجی، امـری مشـهود اسـت؛ امـا چگونگی استفاده از آن، به معنی شیوه تطبیق و سازگارسازی این متون با گونه‌ی امروزی زبـان فارسی، تبدیل این متون به مواد مناسـب و کـاربردی آموزشـی، طراحـی تمرین‌هـای مـرتبط و

1- The Common European Framework
2- C1

متناسب با سطح فارسی‌آموزان، و در یافت بازخورد مخاطبان نمونه درس (مدرس و فارسی‌-آموز)، موضوعاتی است که در این پژوهش به دنبال آن هستیم.

۲. پیشینه پژوهش

در این قسمت به ذکر پیشینه ای از تحقیقات انجام شده در حوزه متغییر های پژوهش حاضر که در قسمت مقدمه ذکر شد می‌پردازیم

در باب استفاده از ادبیات در کلاس‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان، پژوهش-های متعددی انجام شده است که در ادامه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌کنیم.

تقوی و هادی زاده (۱۳۹۳)، در مقاله‌ای با عنوان «*آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان بر پایه رویکرد داستان‌گویی با تکیه‌بر داستان‌های مثنوی*» پس از مروری کلی بر روش‌های مختلف آموزش زبان و بیان اهمیت هر یک، بر آموزش مهارت زبانی به روش داستان‌گویی تأکید می‌کنند و از میان داستان‌های موجود در زبان فارسی، داستان‌های مثنوی (ادب تعلیمی) که برآمده از ارزش‌های عام بشری‌اند را به‌عنوان منبعی معتبر برای تولید محتوای آموزشی معرفی می‌کنند. آن‌ها معتقدند این داستان‌ها دارای مضامین جذابی هستند و بیشترین میزان هم-کنشی فرهنگی را برای غیرفارسی‌زبانان ایجاد می‌کنند ولی نمونه‌ها را در کلاس به کار نبرده‌اند.

خدادادیان و ابطحی (۱۳۹۵) با توجه به مسائل زبانی و ادبی کوشیده‌اند تا به روش توصیفی، به بررسی پژوهش‌های صورت گرفته در موضوع آموزش ادبیات فارسی به غیرفارسی‌زبانان بپردازند. نتایج این پژوهش، از یک‌سو بیانگر اهمیت آموزش متون ادبی به غیرفارسی‌زبانان است و از سوی دیگر، نشان‌دهندهٔ مشکلاتی است که ممکن است در این زمینه مطرح شود. در پایان نیز دستاوردهای پژوهش‌های صورت گرفته در قالب راهکارهایی به‌منظور بهره‌گیری از متون ادبی در کلاس‌های آموزش زبان فارسی ارائه شده است؛ این راهکارها در زمینه ساده‌سازی متون ادبی، استفاده از موسیقی همراه با آموزش شعر، شعر گفتار، شعر امروز فارسی، داستان کوتاه معاصر فارسی، داستان‌های کوتاه حاوی ضرب‌المثل‌های

فارسی و طبقه‌بندی گونه‌های فارسی متناسب با سطح زبان‌آموزان و میزان مهارت زبانی آنان است.

از بررسی پژوهش‌های فوق می‌توان این‌طور نتیجه گرفت که با گسترش حوزهٔ آموزش زبان فارسی و به‌تبع آن افزایش میزان دانش و تجربه پژوهش‌گران در این زمینه، منابع طراحی‌شده در دو دهه اخیر مسیر نسبتاً روشنی را به سمت استفاده از رویکردهای زبانی و یادگیری و همچنین استفادهٔ به‌جا و مناسب از متون ادبی پیموده‌اند.

در مورد پیشینهٔ آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان با استفاده از حکایت‌های « *قابوس‌نامه*» تا کنون کتاب یا پژوهشی در دست نیست؛ اما مؤلفان فارسی‌زبان، گزیده‌ای از داستان‌های این کتاب را برای کودکان و نوجوانان فارسی‌زبان که در محیط زبان فارسی رشد یافته‌اند و دارای پیشینه فرهنگی این زبان هستند، بازنویسی کرده‌اند. در ادامه به ذکر نمونه‌هایی از این آثار و علت مناسب نبودن آن‌ها برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان در سطح فروپیشرفته می‌پردازیم.

آذر یزدی (۱۳۸۸)در جلد سوم از «*مجموعه قصه های خوب برای بچه های خوب*» که شامل داستان‌هایی از سندبادنامه و قابوس‌نامه می‌باشد و برای گروه سنی نوجوان به چاپ رسیده است، میزان دشواری واژه‌ها برای فارسی‌آموزان سطح مقدماتی تا میانی را مدنظر قرار داده است. نثر کتاب ساده و روان است و علاوه بر این، نویسنده در بازنویسی این داستان‌ها به پرداخت داستانی آن‌ها همت گمارده است؛ بدان معنی که گفتگوها و اشخاصی را به داستان اضافه کرده است که در نسخه اصلی موجود نیستند و این خود از اصالت متن و ارزش ادبی آن می‌کاهد.

علی جانی (۱۳۹۴) در کتابی با عنوان «حکایت‌های قابوس‌نامه و سیاست‌نامه» برای ردهٔ سنی نوجوان، در بخش نخست ۴۳ حکایت از *قابوس‌نامه* را بازنویسی کرده است. مهم‌ترین اشکال این کتاب برای استفاده در کلاس آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان آن است که نویسنده در بازنویسی حکایت‌ها، اسامی خاص مثل اسامی قدیم کشورها و شهرها، اسامی پادشاهان و خلفای آن دوران و بعضی رسوم غلط رایج در آن دوران مثل برده‌داری و غیره ا عیناً در کتاب آورده شده است. درک چنین مطالبی نیازمند داشتن پیشینهٔ فرهنگی و تاریخی است و برای افرادی که بدون چنین پیشینهٔ اطلاعاتی و به‌قصد یادگیری زبان، این منبع را

مطالعه می‌کنند، مناسب نیست. علاوه بر این، نویسندهٔ این اثر نیز مانند مولفان آثاری که قبلا به آن‌ها اشاره شد، در بازنویسی حکایت‌ها به پرداخت داستانی آن‌ها پرداخته است. بیشتر این پرداخت‌ها به‌قصد رفع ابهام از متن انجام نشده، است بلکه هدف، اجتناب از اختصار متن به نظر می‌رسد.

در باب ساده‌سازی متون در دو حوزه آموزش زبان دوم/خارجی و آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان نیز پژوهش‌های بسیاری در داخل و خارج از کشور انجام شده است. به‌عنوان‌مثال:

بریگ[1] (۲۰۱۵) در پایان‌نامه خود با عنوان «*تعدیل داده‌های ورودی در خواندن گسترده: ساده‌سازی، شرح و بسط و تفسیر ادراکی*» به بررسی اثرات کلی خواندن گسترده و اینکه آیا ساده‌سازی بیشتر باعث افزایش اثربخشی آن می‌شود، می‌پردازد. در این پژوهش فرض بر این است که هرچه درجه ساده‌سازی بیشتر باشد، علاقه دانش‌آموزان نسبت به خواندن در اوقات فراغت بیشتر خواهد بود و دستاوردهای آن‌ها در حوزه مهارت‌های زبانی بیشتر می‌شود. در این پژوهش ۱۲ دانش‌آموز زبان انگلیسی به‌طور تصادفی در ۳ گروه قرار گرفتند. طی یک دوره ۵ هفته‌ای، گروه الف کتاب‌های خواندن درجه‌بندی‌شده در سطح میانی را مطالعه کردند. گروه ب مطالب مناسب برای سطح میانی، به‌علاوه مطالبی ساده‌شده برای یک سطح پایین‌تر را مطالعه کردند و گروه ج «گروه کنترل» هیچ فعالیت خواندن گسترده‌ای انجام ندادند. شرکت‌کنندگان در گروه‌های خواندن گسترده روزانه ۳۰ دقیقه یک کتاب الکترونیکی مخصوص به خود را می‌خواندند و تجربیات خواندن خود را ثبت می‌کردند. مطالعات موردی شامل یک شرکت‌کننده از هر یک از گروه‌های خواندن گسترده نشان داد که منبع ساده‌شده به شکل قابل‌توجهی منجر به افزایش انگیزه و ارتقاء مهارت خواندن در زبان‌آموزان می‌شود.

بینگل[2] (۲۰۱۸) توضیح می‌دهد که ضعف در مهارت خواندن یک مانع جدی برای زندگی در جامعهٔ اطلاعات‌محور ماست. نرم‌افزارهای ساده‌سازی خودکار به‌عنوان یک فناوری کمکی در سال‌های اخیر برای حل مشکل دشواری متون طراحی شده‌اند؛ اما تحقیقات قبلی در حوزه این فناوری، تا حد زیادی به تفاوت‌های منحصربه‌فرد افراد و نیازهای متفاوت آن‌ها بی‌اعتنا

1- Brigg
2- Bingel

بوده‌اند و مفهومی کلی از دشوار یا ساده بودن متن ارائه می‌دهند. این پژوهش اولین تلاش مهم برای توسعه سیستم‌های ساده‌سازی متن است که اطلاعات مربوط به کاربران جداگانه را ادغام کرده و با نیازهای آن‌ها در حوزه ساده‌سازی سازگار است.

با توجه به آنچه از نتایج پژوهش‌های انجام شده در حوزه ساده سازی متون در منابع انگلیسی استنباط می‌شود مبحث ساده سازی متون چه در حوزه آموزش زبان خارجی/ دوم و چه در حوزه ارتقاء سطح سواد عمومی و چه در حوزه هوش مصنوعی، از مسائل قابل توجه و مهم در جوامع انگلیسی زبان است و اقداماتی نظیر تهیه و تدوین متون آموزشی ساده‌شده و یا طراحی نرم‌افزارهایی برای ساده سازی خودکار و نیمه خودکار متون در حوزه هوش مصنوعی گام هایی موثر در جهت افزایش درک افراد(یا کامپیوترها) از متون دشوار محسوب می‌شود.

ساده‌سازی متون و استفاده از آن در جهت ارتقاء مهارت خواندن فارسی‌آموزان در پژوهش‌های داخلی هم از موضوعات مورد توجه پژوهشگران بوده است؛ به عنوان مثال بهار-لویی‌نژاد (۱۳۹۳) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «*دستیابی‌پذیری متون اصلی برای فراگیران زبان دوم از طریق ساده‌سازی متن*» در پی آن است که مشخص کند کدام نوع از کتب درسی «متون ساده‌شده یا متون اصلی» برای آموزش زبان دوم مناسب‌تر است. برای دست‌یابی به پاسخ مناسب، آزمون درک مطلبی به‌منظور تعیین اینکه کدام نوع متون باعث افزایش درک مطلب خواندن زبان‌آموزان ایرانی می‌شود، طراحی شد. آزمون درک مطلب به همراه چهار متن در دو نسخه اصلی و ساده‌شده در اختیار ۶۰ زبان‌آموز ایرانی سطح متوسط قرار گرفت. از شرکت‌کنندگان خواسته شد که متن‌ها را خوانده و در حدود ۸۰ دقیقه به سؤال‌های پاسخ دهند. نتایج بیانگر این مطلب بود که تفاوت فراوانی بین متون اصلی و ساده‌شده در زمینه میزان مبهم بودن کلمات و انسجام متن وجود ندارد.

در پژوهشی دیگر سلیمیان (۱۳۹۳) مبتداسازی را به‌عنوان یکی از راهبردهای تاثیرگذار بر بافت متن و به دنبال آن بر قابل فهم بودن متن، معرفی می‌کند و می‌کوشد تا نقش الگوهای مبتدا-خبری را در ساده‌سازی متون ادبی مورد بررسی قرار دهد. متون مورداستفاده در این پژوهش را سه رمان اصیل از سه نویسنده متفاوت و معادل‌های ساده‌شده آن‌ها تشکیل می‌دهند. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که چندین راهبرد برای ساده‌سازی متن مورداستفاده قرار می‌گیرند تا رمان‌های اصیل را برای خوانندگان زبان دوم که مهارت کمتری دارند، قابل‌فهم‌تر کنند.

در حوزه آموزش زبان دوم/خارجی در باب ارتقاء مهارت درک مطلب (خواندن) با تکیه بر رویکرد های علمی و استفاده از متون ادبی نیز پژوهش های بسیاری در منابع داخل و خارج از کشور یافت می‌شود.

ستیوواتی و سوگیرین (۲۰۲۱) نیز بر طراحی تمرین‌های شخصی‌سازی شده برای زبان-آموز تاکید دارند و معتقد هستند لازم است از تمرین‌های سنتی صرف مانند پرسش‌های ارجاعی، کمی فاصله گرفته و در تهیه و تدوین برای مهارت خواندن، بر روی تمرین‌هایی که هوش چندگانه را در بر می‌گیرند و از زبان‌آموز در مورد تجربیات و پیشینه معلوماتی شخصی او می‌پرسند، تمرکز بیشتری شود.

هدایت و ستیاوان (۲۰۲۰) نیز در اندونزی با استفاده از مراحل پنج‌گانه جهت بررسی تاثیرگزاری منبع جدید تولید شده برای مهارت خواندن سطح متوسطه اول پرداختند که در آن از مراحل تحلیل، طراحی، توسعه، اجرا و ارزیابی استفاده شد. نتیجه نشان داد که مدرسان شرکت‌کننده از منبع تازه طراحی شده، راضی بوده و آن را متناسب با نیازهای زبانی زبان-آموزان ارزیابی کردند.

صفار مقدم و احدی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان «رویکردهای عمده در آموزش خواندن و نقش آنها در آموزش نوین زبان فارسی» ابتدا یافته‌های مهم در حوزه خواندن، از جمله فرایندهای دخیل در این حوزه را بررسی کرده‌اند و سپس رویکردهای عمده خواندن، یعنی سه رویکرد پایین به بالا، بالا به پایین و تعاملی مورد بحث قرار گرفته-اند. در پایان، کتاب «آموزش نوین زبان فارسی» (قبول، ۱۳۹۰)، را که جدیدترین مجموعهٔ آموزشی به شمار می آید، براساس انگاره خواندن نیل اندرسون (۱۹۹۴) بررسی و تحلیل کرده‌اند. نتیجه بررسی بر هم‌خوانی پنج جلد مجموعه با اصول اندرسون به نسبت‌های متفاوت دلالت دارد.

خدایی لیقوان (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه ادبیات در آموزش زبان فارسی» ،در ابتدا نگاهی کوتاه به دو شیوهٔ اساسی آموزش زبان یعنی شیوه‌های ترکیبی و تحلیل دارد و سپس روش‌های حاصل از این دو رویکرد را معرفی می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهد استفاده از زبان‌شناسی نظام‌مند نقش‌گرا که دیدگاهی معنا محور است و علاوه بر زبان به تعاملات فرهنگی نیز اهمیت می‌دهد، روشی مناسب برای آموزش زبان است. در ادامه فواید استفاده از متن ادبی در آموزش زبان و موانع موجود در این راه بررسی شده است. این پژوهش مزایای

استفاده از ادبیات در آموزش زبان را مورد بررسی قرار داده و دریافته است که استفاده از ادبیات در آموزش زبان فرصت مناسبی برای افزایش آگاهی زبانی فارسی‌آموزان است است. از دیگر فواید استفاده از متون ادبی می‌توان به استفاده بهتر از واژگان و افزایش سرعت خواندن، تاثیرگذاری بر تعامل فارسی‌آموزان و متن و افزایش میزان صحبت فارسی‌آموزان به دلیل ارزش بینارشته‌ای ادبیات اشاره کرد. خدایی لیقوان این‌طور نتیجه می‌گیرد که گنجاندن ادبیات در آموزش زبان یک مزیت در یادگیری است؛ زیرا باعث پیشرفت صلاحیت فارسی‌آموزان در تمام مهارت‌های زبانی می‌شود.

از بررسی پژوهش‌های فوق می‌توان چنین نتیجه گرفت که روند تولید محتوا برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان با تکیه بر استفاده از متون ادبی در سال‌های اخیر بسیار مثبت و روبه‌جلو ارزیابی می‌شود. بیشتر مطالب تولیدشده بر پایه اصول علمی و رویکردهای مدون حوزه آموزش زبان دوم هستند و نتایج به‌دست‌آمده از آن‌ها نشان‌دهنده تأثیر مثبت محتوای تولیدشده بر جریان یادگیری فارسی‌آموزان است.

۳. مبانی نظری پژوهش

در بخش اول این پژوهش، متن یک حکایت از «*قابوس‌نامه*» به نثر روان فارسی امروز بازگردانی و ساده‌سازی شده است. تاملینسون[1]اصول معمول در فرایند ساده‌سازی را «کاهش طول متن، کوتاه کردن جملات، حذف یا جایگزینی کلمات یا ساختارهای دشوار، حذف عبارت‌های توصیفی و حذف جزئیات غیرضروری» معرفی می‌کند. (تاملینسون، ۲۰۱۳: ۱۲).

تلاش نگارندگان در این پژوهش، ساده‌سازی و بازگردانی متنی منتخب از حکایت‌های «*قابوس‌نامه*» برای فارسی‌آموزان سطح فروپیشرفته براساس تعریف بازگردانی متن در زبان فارسی(حق‌شناس و همکاران، ۱۳۹۲) و اصول شش گانه مکس ول[2](۲۰۱۱) برای ساده سازی متن در واحد جمله و همچنین مراحل شش‌گانه پیشنهاد شده توسط پترولد و اسپسیا[3](۲۰۱۵)برای ساده‌سازی واژه‌ای متن بوده است. لازم به‌ذکر است با توجه به وجود چارچوب‌های متعدد برای ساده‌سازی متن در منابع داخلی و خارجی، علت انتخاب

1- Tomlinson
2- Maxwell
3- Paetzold and Specia

چارچوب‌های مذکور توسط نگارندگان این پژوهش، کاربردی و قابل اجـرا بـودن ایـن اصـول برای ساده سازی متن ادبی فارسی و تبدیل آن به یک متن آموزشی بوده‌است. همچنین از آنجـا که به مبحث سـاده‌سـازی مـتن ادبـی فارسـی، نمـی‌تـوان فقـط از جنبـه دسـتوری یـا واژه‌ای پرداخت(به علت وجود ویژگی های سبکی، اشارات نویسـنده بـه نکـات فرهنگـی مرسـوم در دوره تاریخی نگارش متن اصلی)، در این پژوهش ما مجموعه ای از اصول را انتخاب کـرده‌ایم که برای ساده سازی متن ادبی فارسی از جنبه دستوری، واژه‌ای و فرهنگی کارآمد هستند.

در زبان فارسی می‌توان به مفهوم بازگردانی به‌عنوان معادلی مناسب برای مفهوم ساده‌سـازی متن اشاره کرد. به تعبیر حق‌شناس و همکاران هرگاه در متن تعدیل‌شـده مضـمون حکایـت‌هـا خوب نقل شده باشند و "برخی از کاربردهای دستور تاریخی با توجه به دسـتور زبـان امـروز، معادل‌سازی شده باشد و به‌جای برخی از اصطلاحات کهنه یا دشوار، معادل‌های امـروزی قـرار داده شده باشد به این کار بازگردانی گفته می‌شود." (حق‌شناس و همکاران،۱۳۹۲: ۱۰۸).

مکس ول (۲۰۱۱) در پژوهش خود شش مرحله برای ساده‌سازی زبانی (نحوی و واژگانی) توصیف می‌کند:

۱) جایگزینی واژه‌های نشان‌دار با واژه‌های بی‌نشان یـا کمتـر نشـان‌دار، تـک‌واژه یـا عبـارات توصیفی کوتاه مرتبط با آن واژه؛
۲) تبدیل فعل مجهول به معلوم در صورت امکان؛
۳) حذف عبارات غیرضروری «عبارات توصیفی یا قیدی» بـرای اطمینـان از سـادگی جملـه و جلوگیری از به درازا کشیدن کلام؛
۴) جایگزینی ضمایر با مراجع ضمیر؛
۵) تبدیل جملات پیچیده به دو جمله ساده‌تر یا کوتاه‌تر؛
۶) مبتداسازی موضوع جمله در صورت لزوم به‌منظور درک سریع مفهوم جمله.

پتزولد و اسپسیا (۲۰۱۵) نیز برای ساده‌سـازی واژگـانی شـش مرحلـه تولیـد جایگزین‌هـا، انتخاب جایگزین‌ها و رتبه‌بندی جایگزین‌ها، ارزیابی ویژگی‌ها، ارزیابی نتیجه و زیباسازی مـتن را معرفی می‌کنند.

در این پـژوهش عـلاوه بـر مراحـل ذکرشـده در پـژوهش مکـس ول (۲۰۱۱)، از مراحـل پیشنهادی پتزولد و اسپسیا(۲۰۱۵) نیز به‌عنوان الگویی برای ساده‌سازی واژگـانی اسـتفاده شـده

است. در ادامه به توصیف سه مرحله اول که از اهمیت بیشتری در این پژوهش برخوردارند، می‌پردازیم. لازم به ذکر است سه مرحله دیگر این چارچوب با مرحله انتخاب جایگزین‌ها همپوشانی دارند. بر این اساس در اینجا تنها به توصیف سه مرحله اول بسنده می‌کنیم:

۱) رویکرد مندرج در چارچوب برای مرحله اول، استفاده از ابزارهایی مانند فرهنگ لغت‌های تخصصی و «*ورد نت‌ها*[1]» (پتزولد و اسپاسیا، ۲۰۱۵: ۸۶) که محصول حوزه پردازش زبان طبیعی در سطح معنایی هستند، جهت انتخاب معادل‌های معنایی برای کلمات دشوار است.

۲) چارچوب، مرحله دوم را مرحله انتخاب جایگزین مناسب یک کلمه از میان فهرست معادل‌های واژگانی تهیه‌شده در مرحله قبلی توصیف می‌کند؛ به شکلی که کلمه انتخاب‌شده بتواند با یک کلمه مشکل در یک جمله معلوم جایگزین شود و معنای آن جمله را تغییر ندهد. رویکرد مندرج در چارچوب برای این مرحله، ارجاع کلمه جایگزین به متن و بافت گفتمان است تا واژه ساده انتخابی از واژه دشوار ابهام‌زدایی کند. بر این اساس جایگزین‌هایی که با پاره‌گفتار مشخص‌شده مربوط به کلمه مشکل موردنظر اشتراکی ندارند، حذف خواهند شد.

۳) مرحله سوم رویکرد مندرج در چارچوب، بیانگر رتبه‌بندی مجموعه‌ای از جایگزین‌های انتخاب‌شده برای یک کلمه پیچیده هدف، با توجه به میزان بسامد استفاده از آن‌هاست.

در بخش طراحی تمرین‌ها، نگارندگان ویژگی‌های کلی زبان‌آموز سطح فروپیشرفته و همچنین میزان توانش زبانی او در مهارت خواندن را بر اساس چارچوب مشترک اروپا (۲۰۰۱) در نظر گرفته‌اند. به تعبیر این چارچوب، زبان‌آموز سطح فروپیشرفته:

(الف) می‌تواند طیف گسترده‌ای از متن‌های سخت‌تر و طولانی‌تر را درک کند و معانی ضمنی را بشناسد.

(ب) می‌تواند نظرات خود را خیلی سریع و روان بیان کند بدون اینکه زیاد به دنبال اصطلاحات باشد. همچنین می‌تواند از زبان به‌صورت انعطاف‌پذیر و مؤثر برای اهداف اجتماعی، دانشگاهی و حرفه‌ای استفاده کند.

1- wordnet

(ج) می‌تواند متنی واضح، خوش‌ساخت و با جزئیات کامل در مورد یک موضوع پیچیده بنویسد و توان استفاده از الگوهای سازمان‌یافته، جمله‌واره‌های موصولی و حروف ربط و اضافه را دارد (چارچوب مشترک اروپا، ۲۰۰۱: ۲۴).

در پژوهش حاضر تمرین‌های طراحی‌شده برای هر درس در سه مرحله، بر اساس مطالب موجود در چهار منبع تالیف‌شده در حوزه آموزش مهارت خواندن زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و همچنین با در نظر گرفتن پیشنهادهای مندرج در کتاب (چارچوب مرجع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان) (۱۳۹۵) در حوزه کارکرد، تدوین شده است.

حوزه‌های کارکردی مطرح‌شده متناسب با سطح فروپیشرفته در چارچوب مرجع فارسی به شرح زیر است:

جدول ۱- محتوای سطح فروپیشرفته چارچوب مرجع آموزش زبان فارسی در حوزه‌های کارکردی

حوزه‌های کارکردی سطح فروپیشرفته
دفاع از نظر و عقیده خود، راضی کردن یا متقاعد کردن افراد، شرح و توضیح دادن نمودارها، صحبت کردن در مورد سالگردهای تاریخی، صحبت کردن در مورد مراسم مذهبی و شرکت در آن، گمانه‌زنی برای آینده (پیش‌بینی)، متقاعد کردن سایرین، مذاکره کردن، نحوه ارائه کتبی و شفاهی رزومه، همدردی کردن با دیگران، همراهی و نشان دادن یک مکان به بازدیدکنندگان، تصریح و شفاف‌سازی و روشن‌سازی، توجیه کردن، توصیف موضوعات انتزاعی، تسلیت گفتن و پاسخ دادن به تسلیت دیگران، خوش‌آمد گویی به دیگران، جمع‌بندی بحث و نتیجه‌گیری کردن، صحبت در مورد تغییرات اخیر (مقایسه گذشته و حال)، صحبت در مورد دانشگاه، درس و تحصیل، صحبت در مورد علاقه‌مندی‌ها و دلبستگی‌ها، صحبت در مورد مراسم و آیین‌های ملی، صحبت کردن درباره آداب‌ورسوم فرهنگی، صحبت کردن درباره گذشته (اتفاقات و تجربیات گذشته)، موافقت و پذیرش با اکراه و نارضایتی، نوبت‌گیری در گفتگو (میان حرف کسی دویدن)، نوشتن نامه و یادداشت (دوستانه/رسمی)، استفاده از سیستم حمل‌ونقل عمومی، مقایسه و تقابل، ارائه پیشنهاد، نظر، عقیده، رأی، صلاحدید، توصیه، ارائه دلیل برای عقاید، ارائه دیدگاه‌ها، ارتباط دادن عقاید، استدلال کردن، استفاده به‌جا از ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات، بحث و گفتگو به شیوه علمی، برجسته کردن نکات مهم، بررسی و باز سنجی فهم و درک و دریافت، برنامه‌ریزی کردن برای آینده، به کلیات پرداختن/تعمیم دادن/ استنباط کلی، بیان جزئیات و نکات دقیق، تأکید بر عقیده/ احساس/ موضوع، تجزیه‌وتحلیل و ارزیابی اطلاعات

(برگرفته از میردهقان، وکیلی‌فرد، منتظری راد و باقری، ۱۳۹۵: ۲۰۹)

در خصوص روش طراحی تمرین‌ها در این پژوهش، می‌توان به بررسی منابع طراحی‌شده جهت ارتقاء مهارت خواندن در سطح فروپیشرفته، که در حوزه آموزش زبان فارسی به غیر- فارسی‌زبانان به چاپ رسیده‌اند اشاره کرد. بر این اساس در مرحلهٔ اول تعداد سؤال‌ها در فعالیت‌های پیش از خواندن، خواندن و بعد از خواندن، مطابق با تعداد تمرین‌های موجود در کتاب "خواندن و درک مطلب متون فارسی برای فارسی آموزان سطح پیشرفته"نوشته میرزایی‌حصاریان (۱۳۹۱) و کتاب "آموزش نوین خواندن و درک مطلب فارسی برای فارسی آموزان" نوشتهٔ قبول و غضنفری‌مقدم (۱۳۹۸)، انتخاب شده است.

در مرحله دوم، موارد پیشنهادی طوسی (۱۳۷۶) برای طراحی سؤال‌های درک مطلب خواندن مورد بررسی قرار گرفته است. بر این اساس نوع سؤال‌های درک مطلب و واژه‌ها در پژوهش حاضر با توجه به مندرجات این کتاب انتخاب‌شده است. این موارد عبارت‌اند از:

۱) سؤالات مربوط به زبان شامل شناخت، درک واژه‌ها و عناصر جمله و کاربرد درست هر یک در جای مناسب در جمله، درک ساختار کلمات مرکب در جمله‌های طولانی و تشخیص سبک متن، درک فحوای متن و اشارات داخلی جمله و غیره؛
۲) سؤالات مربوط به جور کردن کلمات شامل: وصل کردن کلمه یا عبارت موجود در یک سمت صفحه به جمله توصیفی یا معادل واژه‌های آن در سمت دیگر صفحه؛
۳) سؤالات مربوط به جور کردن جملات شامل: ارائه یک جمله به‌عنوان سؤال و سه جمله هم‌معنی با جمله سؤال به‌علاوه یک جمله بی‌ربط به‌عنوان پاسخ، جور کردن جملات با تصویر؛
۴) سؤالات مربوط به درست یا غلط بودن یک جمله با ارجاع به متن خواندن؛
۵) سؤالات چندگزینه‌ای درک مطلب؛
۶) سؤالات مربوط به کامل کردن جمله.

در مرحلهٔ سوم، جدولی شامل هشت نوع سؤال درک مطلب، که برای آزمون زبان انگلیسی سطح فروپیشرفته توسط مرکز ارزیابی زبان کمبریج[1] (۲۰۱۴) تدوین‌شده است، مورد استفاده قرار گرفت. این جدول در اصل برای استفاده معلمان و آزمون سازان طراحی شده است و در این پژوهش پیشنهادات آن در طراحی تمرین‌ها مد نظر بوده است.

1- Cambridge English Assessment

۴. روش پژوهش

پژوهش کاربردی (کیفی-کمی) حاضر در حوزه ساده‌سازی و متناسب‌سازی متون ادبی فارسی برای استفاده غیرفارسی‌زبانان در سطح فروپیشرفته، به روش کتابخانه‌ای، تحلیلی و میدانی انجام شد. در بخش پژوهش کتابخانه‌ای به بررسی مبانی نظری و استخراج اصول و قواعد ساده‌سازی و تهیه و تدوین مطالب درسی از منابع فارسی و انگلیسی پرداخته شد.

جدول ۲- سؤالات درک مطلب و کاربرد زبان انگلیسی کمبریج

نوع تمرین	هدف تمرین	شکل تمرین
پر کردن جای خالی در جمله به‌صورت پیشنهادهای چندگزینه‌ای	واژه‌ها	یک متن کوتاه حاوی هشت جای خالی و به دنبال آن هشت سؤال چهارگزینه‌ای برای انتخاب جواب صحیح و جایگذاری آن درجاهای خالی متن به زبان‌آموز داده می‌شود
آزمون درک مطلب باز	آگاهی و کنترل دستور با تمرکز بر واژه‌ها	یک متن کوتاه حاوی هشت جای خالی به زبان‌آموز داده می‌شود
ساختار کلمه	واژه‌ها	یک متن حاوی هشت جای خالی به زبان‌آموز داده می‌شود. هر جای خالی مربوط به کلمه‌ای است که ریشه آن در پرانتز کنار جای خالی نوشته‌شده است و زبان‌آموز باید آن را مطابق با متن تغییر بدهد
تغییر شکل واژه کلیدی	واژه‌ها دستور و ترتیب جمله	هر سؤال شامل سه بخش است یک جمله اصلی، یک کلمه کلیدی و جمله دوم که فقط آغاز و انتهای آن ارائه می‌شود. زبان‌آموزان باید جای خالی را در جمله دوم پر کنند به صورتی که جمله تکمیل‌شده هم‌معنای جمله اصلی باشد. جای خالی باید با سه تا شش کلمه پر شود که یکی از آن‌ها باید کلمه کلیدی باشد. کلمه کلیدی نباید به‌هیچ‌وجه تغییر داده شود

سؤالات چندگزینه‌ای	جزئیات، نظر، نگرش، لحن، هدف، ایده اصلی، دلالت، ویژگی‌های سازمان‌دهی متن (نمونه‌سازی، مقایسه، ارجاع)	سؤالاتی که به دنبال آن چهار گزینه به‌عنوان پاسخ به زبان‌آموز داده می‌شود
متن به همراه سؤالات وصل کردنی	درک و مقایسه نظرات و نگرش‌های	متون کوتاهی به همراه سؤال وصل کردنی به زبان‌آموز ارائه می‌شود و او باید ایده‌های و نظرات مشابه را به هم وصل کند
متن دارای جای خالی	انسجام، ارتباط عناصر ساختاری با متن، معنای جهانی	متنی که بند یا جمله‌هایی از آن حذف شده است. سپس این بند یا جمله‌ها به‌صورت به‌هم‌ریخته بعد از متن خواندن آورده شده‌اند. زبان‌آموزان باید تشخیص دهند که بندها یا جمله‌ها از کجا حذف‌شده‌اند
سؤالات تطبیقی	جزئیات، نظر، نگرش، اطلاعات خاص	داوطلبان موظف‌اند سؤالات را با اطلاعات مربوطه در متن مطابقت دهند. برای این کار، آن‌ها باید جزئیات نگرش یا نظر نویسنده متن را بدانند و بخشی از متن را در آنجا بیان کنند و ایده‌های خود را در بخش‌های دیگر بیان کنند.

(بر گرفته از مرکز ارزیابی زبان کمبریج، ۲۰۱۴: ۷)

در بخش تحلیلی این پژوهش اصول و قواعد استخراج‌شده بررسی و بر روی یک متن انتخاب‌شده از *قابوس‌نامه* با هدف دریافت بازخورد انعکاسی کلاسی اعمال شد. در راستای نیل به آن هدف، متن منتخب از قابوس نامه طبق اصول ذکر شده در بخش چارچوب نظری ساده شده و در قالب یک درس به همراه تمرین‌های متناسب با هر متن ارائه‌شده است. دلایل انتخاب *قابوس‌نامه* برای استفاده در این پژوهش، نوع ادبی مناسب آن جهت استفاده در کلاس‌های آموزش زبان دوم یا خارجی (ادب تعلیمی)، کوتاه بودن حکایت‌های موجود در این اثر، سادگی ذاتی نثر *قابوس‌نامه* و همچنین موضوعات جهان شمول و جذاب آن برای آموزش زبان فارسی بوده است.

در بخش کتابخانه‌ای و تحلیلی ابزارهای مورداستفاده نگارندگان در پژوهش حاضر به شرح زیر است:

در حوزه ساده‌سازی و بازگردانی متن، طبق اصول مندرج چارچوب پتزولد و اسپسیا (۲۰۱۵) در مرحله تولید جایگزین‌ها، پژوهش حاضر از فرهنگ *دهخدا* (۱۳۷۷)، *معین* (۱۳۵۸) و *عمید* (۱۳۷۵) برای یافتن معنای واژه‌ها و افعال و عبارات کهن و همچنین اولین وردنت فارسی (*فارس نت*)، برای تهیه فهرستی از معادل‌های واژگانی، در جریان ساده‌سازی زبانی بهره جسته است. در مرحله دوم برای رتبه‌بندی واژه‌ها، از *فرهنگ بسامدی فارسی* (۱۳۹۸) استفاده شد.

در بخش میدانی جهت بررسی بازخورد انعکاسی مدرسان مهارت خواندن در سطح فروپیشرفته از ابزار مصاحبه کتبی نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. در این مصاحبه ابتدا تعریف توانایی‌های زبان‌آموز در سطح فروپیشرفته بر اساس چارچوب مشترک اروپا(۲۰۰۱) در اختیار مدرسان قرارگرفت؛ سپس در مورد تناسب سطح واژه‌های به کار رفته در متن، با میزان توانش زبانی فارسی آموزان سطح فروپیشرفته، تناسب سطح دستور به کار رفته در متن با میزان توانش زبانی فارسی آموزان در سطح مذکور، تناسب موضوع متن منتخب با نیاز فارسی آموزان در سطح مذکور و همچنین بازخورد فارسی آموزان سطح مذکور بعد از مطالعه متن ساده شده از مدرسان محترم نظر سنجی شد و پاسخ آن‌ها و نظرات دیگر به‌صورت مکتوب دریافت شد.

با توجه به این‌که در زمان نگارش این پژوهش، تنها ۱۵ مدرس(با حداقل۶ سال تجربه تدریس در حوزه آزفا) فعال در حوزه آموزش مهارت خواندن در سطح فروپیشرفته، در مرکز آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان دانشگاه فردوسی مشهد و ۳ مدرس فعال در حوزه آموزش مهارت خواندن در مرکز آنکارا (با حداقل ۵ سال تجربه تدریس) مشغول به تدریس بوده‌اند، متن آماده‌شده در اختیار مدرسان قرار گرفت و نظر آن‌ها در باب پرسش های فوق دریافت و نتایج بر متون ساده شده اعمال شد. برخی از مهم‌ترین پرسش‌های مصاحبه نیمه- ساختاریافته از مدرس‌های مراکز آزفا شامل موارد زیر است:

۱) به نظر شما آیا سطح واژگان متن حاضر متناسب با توانش زبانی فارسی آموزان سطح فروپیشرفته هست؟

۲) به نظر شما آیا سطح دستور متن حاضر متناسب با توانش زبانی فارسی آموزان سطح فروپیشرفته هست؟
۳) به نظر شما آیا موضوع متون انتخاب‌شده متناسب با توانش زبانی فارسی آموزان سطح فروپیشرفته هست؟
۴) بازخورد فارسی‌آموزان در مورد متن‌های ساده‌سازی شده چه بود؟

۵. تحلیل داده‌ها

در این بخش ابتدا نظرات مدرسان درمورد پرسش های مطرح شده در ارتباط با متن منتخب بازگردانی‌شده از قابوس‌نامه را که در بخش روش‌شناسی به آنها اشاره کردیم، مرور خواهیم کرد. سپس مراحل ساده سازی متن را، طبق اصولی که در چارچوب نظریت به آن اشاره شده است، در درس تدوین شده مورد بررسی قرار می دهیم تا به صورت دقیق‌تر مشخص شود که این اصول برای تدوین کدام قسمت از درس و تا چه اندازه مورد استفاده قرار گرفته اند.

جدول ۳ – نظرات مدرسان در مورد تناسب سطح دشواری واژه ها و دستور به‌کاررفته در درس انتخابی پژوهش با توانش زبانی زبان آموزان سطح فروپیشرفته

مدرس شماره ۱	متن از نظر دستور و واژه برای سطح مورد نظر مناسب است اما ساده به نظر می رسد.
مدرس شماره ۲	به نظر من متن ازنظر دستوری و واژه‌ای مناسب هست اما ازنظر دستوری جملات و زمان افعال غالباً گذشته ساده است. درحالی‌که در کتاب سطح فروپیشرفته انواع زمان‌های ماضی بعید، نقلی و غیره ذکر شده است. بر این اساس فکر می‌کنم سطح دستوری جملات برای سطح فروپیشرفته ساده است.
مدرس شماره ۳	سطح واژه‌ها این متن خوب است و متناسب با سطح است، اما ازنظر دستوری ساختارها ساده و زمان فعل‌ها هم ساده است و می‌توانید از افعالی با زمان‌های متنوع در متن استفاده کنید.
مدرس شماره ۴	سطح واژه‌های این متن برای سطح میانی و فروپیشرفته مقدماتی مناسب است، اما سطح دستوری این متن برای سطوح ذکرشده ساده به نظر می‌رسد.

مدرس شماره ۵	متن بریده‌شده از روزنامه نیز سادگی دستوری متن اصلی برای سطح فروپیشرفته را جبران می‌کند. واژه‌های به‌کاررفته در این متن نیز برای این سطح مناسب است.
مدرس شماره ۶	سطح دشواری متن به لحاظ نحوی و واژه‌ای برای سطح فروپیشرفته ساده به نظر می‌رسد
مدرس شماره ۷	میزان دشواری واژه‌ها و دستور برای سطح موردنظر مناسب است.
مدرس شماره ۸	سطح دشواری متن به لحاظ دستوری برای سطح فروپیشرفته ساده است و نکات دستوری موجود در این متن متناسب با نکات دستوری موجود در کتاب‌های سطح فروپیشرفته نیست. سطح واژه‌ای هم ساده‌تر از سطح فروپیشرفته است.
مدرس شماره ۹	واژه‌ها دشوار و عبارت‌ها طولانی هستند. موضوع متن‌ها جالب و جذاب است.
مدرس شماره ۱۰	واژه‌ها مناسب سطح فروپیشرفته هستند. به لحاظ ساختاری و دستوری هم مناسب این سطح است. فقط در قسمت سؤال‌ها می‌تواند تنوع بیشتری داشته باشد.
مدرس شماره ۱۱	سطح واژه‌ها و دستور مناسب سطح فروپیشرفته است.
مدرس شماره ۱۲	به نظرم دستور مناسب سطح پایین‌تر است یعنی مثلاً در سطح میانی است
مدرس شماره ۱۳	واژه‌ها و دستور به‌کاررفته در این متن نیز مناسب است، اما بهتر است این متن در کنار متون دشوارتر تدریس شود.
مدرس شماره ۱۴	سطح واژه‌ها و دستور برای این سطح مناسب است.
مدرس شماره ۱۵	نکات دستوری متناسب با سطح فروپیشرفته مثل ماضی بعید، جملات مرکب، نقل‌قول‌ها و غیره در این متن به مقدار کمی دیده می‌شود و از این منظر متن برای سطح پفرویشرفته ساده هستند. واژه‌های به‌کاررفته در متن هم محدود و ساده هستند.
مدرس شماره ۱۶	سطح دشواری دستوری و واژه‌ای متن داستان‌ها برای این سطح مناسب است
مدرس شماره ۱۷	سطح دستوری و واژه‌ای برای سطح فروپیشرفته ساده است.

مدرس شماره ۱۸	متن آماده‌شده برای استفاده در کنار کتاب اصلی مناسب‌اند چون واژه‌ها و نکات دستوری به‌کاربرده شده در این داستان‌ها ساده‌تر از نکات و واژه‌ها موجود در کتاب‌های سطح فروپیشرفته است.

جدول۴ – نظرات مدرسان در مورد تناسب موضوع به‌کاررفته در درس انتخابی پژوهش با نیاز زبانی زبان آموزان سطح فروپیشرفته

مدرس شماره ۱	وجود متنی که مربوط به روزنامه است به نظر بنده بسیار مناسب است، زیرا به مسائل عمومی و اجتماعی روزمره مربوط می‌شود. زبان‌آموز سطح فروپیشرفته ازلحاظ دستوری در سطح بالایی قرار دارد و برای خواندن متن اصلی و متن روزنامه با مشکلی مواجه نمی‌شود. همچنین به نظر بنده واردکردن ادبیات کشورمان در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان مهم، مفید و مؤثر است.
مدرس شماره ۲	موضوع متن و استفاده داستان‌هایی که محتوای آن به درک بهتر ضرب‌المثل‌ها یا اصطلاحات رایج در زبان فارسی کمک می‌کند بسیار خوب است.
مدرس شماره ۳	موضوع متن مناسب است.
مدرس شماره ۴	موضوع انتخاب‌شده برای این سطح بسیار خوب است.
مدرس شماره ۵	موضوع به‌کاررفته در متن که مربوط به اصول اخلاقی و ضرب‌المثل‌های فارسی است خوب و مفید است. متن بریده‌شده از روزنامه نیز سادگی دستوری متن اصلی برای سطح فروپیشرفته را جبران می‌کند.
مدرس شماره ۶	موضوع متن به لحاظ آموزش فرهنگ در کنار زبان و نیز استفاده از ادبیات در جریان آموزش زبان مناسب است.
مدرس شماره ۷	متن انتخابی روزنامه‌ها و ارتباط آن با موضوع متن بسیار جالب است و باعث آشنایی زبان‌آموز با کاربرد واقعی ضرب‌المثل‌ها در زبان فارسی می‌شود. موضوع متن جالب و جذاب است.
مدرس شماره ۸	موضوع درس برای استفاده در این سطح جالب و کاربردی است و باعث انتقال مؤثر فرهنگ به زبان‌آموز می‌شود.
مدرس شماره ۹	محتوای متن مناسب سطح فروپیشرفته است . موضوع متن جالب و جذاب است.
مدرس شماره ۱۰	موضوع متن مناسب سطح فروپیشرفته است..

مدرس شماره ۱۱	موضوع متن هم با نیاز زبان آموزان هم‌خوانی دارد
مدرس شماره ۱۲	موضوع متن و واژه‌ها مناسب سطح فروپیشرفته است
مدرس شماره ۱۳	موضوع مورداستفاده در این متن با موضوعاتی که در فرهنگ اصلی زبان آموزان رایج است مشترک است بنابراین افراد خوب می‌توانند با این درس‌ها ارتباط بگیرند و این روند تدریس را ساده‌تر می‌کند.
مدرس شماره ۱۴	مثبت‌ترین خصوصیت این متن موضوع اخلاقی و محتوای داستانی آن است که باعث علاقه‌مند شدن زبان‌آموز به کلاس درس می‌شود
مدرس شماره ۱۵	موضوع انتخاب‌شده و محتوای داستانی درس برای فارسی‌آموز جذاب است.
مدرس شماره ۱۶	استفاده از داستان‌های کهن فارسی با موضوعات اخلاقی و مطابق با مفاهیم مثبت پذیرفته‌شده در فرهنگ اکثر جوامع ایده بسیار خوبی است و مطالب مرتبط انتخاب‌شده از روزنامه و قرار دادن آن به‌عنوان پس تکلیف باعث به چالش کشیدن فارسی‌آموز به جذابیت هر چه بیشتر کلاس می‌شود.
مدرس شماره ۱۷	انتخاب چنین موضوعاتی برای آموزش زبان فارسی بسیار مفید است زیرا از طریق مفاهیم مشترک در دو زبان کار آموزش روان‌تر صورت می‌گیرد.
مدرس شماره ۱۸	موضوع درس و حالت داستان گونه آن باعث تشویق زبان‌آموز برای ادامه جریان زبان‌آموزی می-شود.

همان‌طور که از جدول(۳) برمی‌آید، مدرسان هر دو مرکز سطح دشواری دستوری و واژه‌ای متون را مناسب و متناسب با توانش زبانی فارسی‌آموزان سطح فروپیشرفته خود اعلام کردند. پس از اعمال این نظرات بر متون مورد استفاده در این پژوهش، این متن در سه کلاس آموزش مهارت خواندن سطح فروپیشرفته (یک کلاس در مرکز دانشگاه فردوسی مشهد و دوکلاس در مرکز آموزش زبان فارسی آنکارا) توسط مدرسان فعال در این مراکز برای زبان آموزان تدریس و بازخورد آنان ثبت شد.

فارسی‌آموزان شرکت‌کننده در این کلاس‌ها درمجموع حدود بیست‌وپنج نفر(۲۰ نفر در دو کلاس مرکز آنکارا و ۵ نفر در یک کلاس مرکز فردوسی مشهد) بودند. این زبان‌آموزان به تأیید مدرسان مربوطه، ویژگی‌های مندرج در چارچوب مرجع اروپا برای سطح فروپیشرفته را دارا

بوده‌اند و در حال مطالعه متون خواندنی سطح ۳ و ۴ (مرکز دانشگاه فردوسی مشهد) و سطح فروپیشرفته (مرکز آنکارا) بوده‌اند. در ادامه نتیجۀ مصاحبه با مدرس مرکز دانشگاه فردوسی مشهد و مدرسان(۲مدرس) مرکز آنکارا در زمینه بازخورد زبان آموزان بعد از مطالعه متن ساده شده را مرور خواهید کرد:

جدول ۵ - گزارش مدرسان مرکز آنکارا از بازخورد زبان آموزان سطح فروپیشرفته

۱	ساختار متن انتخاب‌شده با سطح زبان‌آموزان تطبیق داشت.
۲	زبان‌آموزان به‌راحتی توانستند با متن موردنظر ارتباط برقرار کنند.
۳	سؤال‌های انتخاب‌شده از میان متن با توجه به محتوای متن قابل‌درک و پاسخگویی بود.
۴	سؤال‌های تحلیلی آخر متن برای سنجش فهم زبان‌آموزان از متن بسیار مناسب بود.
۵	زبان‌آموزان قادر بودند بلافاصله بعد از خواندن متن، به سؤال‌ها پاسخ دهند.
۶	متن به دو گروه زبان‌آموز سطح فرو پیشرفته تدریس گردید و نتایج به‌دست‌آمده گویای این بود که روایی محتوای تمرین‌های موردنظر قابل‌قبول است.

طبق جدول(۵) مدرسان مرکز بنیاد سعدی آنکارا که نمونه متن ساده‌شده را در کلاس‌ها تدریس کرده بودند، از بازخورد و عملکرد فارسی‌آموزان رضایت داشتند. فقط ۲ نفر از زبان‌-آموزان به دلیل متفاوت بودن نوع تمرین‌های درک مطلب طراحی شده در این پژوهش، در مقایسه با تمرین‌های سنتی ذکر شده در منابع آموزشی آن مرکز، جهت انجام دادن تمرین، نیاز به توضیح مدرس داشتند که طبق گفته مدرس برای متن دوم که نمونه تمرین تکرار می‌شد، مشکلی برای درک و انجام تمرین وجود نداشت.

جدول ۶- گزارش مدرس مرکز فردوسی از بازخورد زبان آموزان سطح فروپیشرفته

۱	سؤال‌های قبل از خواندن به آمادگی ذهنی زبان آموزان برای ورود به موضوع کمک کرد.
۲	زبان آموزان به سؤال‌هایی که آنان را به یافتن مصداق اصطلاح، ضرب‌المثل یا مفهوم موردبحث متن در زبان، فرهنگ، جامعه یا زندگی شخصی خود تشویق می‌کرد، عکس‌العمل مثبتی نشان دادند.
۳	متن انتخاب‌شده کوتاه و قابل‌فهم بود.
۴	واژه‌ها و نحو متن با سطح زبان‌آموزان مطابقت داشت.

۵	مفاهیم انتخاب‌شده به دلیل ریشه داشتن در فرهنگ اسلامی برای همه زبان آموزان که عرب‌زبان بودند، قابل‌درک بود.
۶	تمرین‌های واژه‌ها برای اکثر زبان‌آموزان قابل پاسخگویی بود.
۷	سؤال‌های درک مطلب خواندن برای نیمی از زبان آموزان قابل‌درک بود و نیمی دیگر نیاز داشتند که مدرس نوع فعالیت را برایشان بیشتر توضیح دهد. دلیل این امر هم می‌تواند به تنوع نوع تمرین‌ها نسبت به نمونه تمرین‌های منابع آزفای مرکز برگردد.
۸	سؤال‌های مرتبط با متن روزنامه برای سنجش درک زبان‌آموز از موضوع کلی متن مفید بود.

طبق جدول (۶) مدرس مرکز آزفای دانشگاه فردوسی مشهد نیز، از بازخورد و عملکرد فارسی‌آموزان سطح فروپیشرفته رضایت داشتند. در این مرکز نیز ۲ نفر از زبان‌آموزان(به دلیل ذکر شده در بالا) نیاز به توضیح اضافه معلم داشتند.

در باب ساده‌سازی متن نیز می‌توان گفت بررسی چارچوب های مختلف دراین حوزه حاکی از آن است که دستورالعمل‌های رایج برای ساده‌سازی متن در منابع فارسی و انگلیسی تا حد زیاد در اصول کلی باهم مشترک‌اند؛ اما در حوزه ساده‌سازی متون ادبی کهن فارسی برای غیرفارسی‌زبانان، نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که هیچ‌کدام از اصول موجود به‌طور مطلق به‌کاربرده نمی‌شوند و با توجه به نوع متن، نیاز زبان‌آموز، سطح زبان‌آموز و اهداف آموزشی و همچنین میزان دانش پیشین زبان آموزان می‌توانند به‌صورت متفاوت اعمال شوند. به‌عنوان‌مثال مراحل پیشنهادی چهارچوب پتزولد و اسپسیا، در جریان ساده‌سازی متن یک حکایت از «*قابوس‌نامه*» در ترتیب اصلی خود اعمال نشدند؛ زیرا بنا به‌ضرورت در حوزه ساده‌سازی متن ادبی کهن فارسی، مرحله تعیین بسامد واژه‌ای باید قبل از مرحله انتخاب واژه‌ها انجام می‌شد. همچنین مشخص شد که مرحله چهارم تا ششم چارچوب پتزولد و اسپسیا، با مرحله انتخاب واژه‌ها در این چارچوب هم‌پوشانی دارد.

فرض پژوهش‌گران بر آن بوده است که هدف مخاطب از مطالعهٔ متن ساده‌شده ارتقاء مهارت‌های درک مطلب، برقراری ارتباط مؤثر و همچنین آگاهی از نکات درون فرهنگی موجود در زبان فارسی است. برای نیل به این اهداف در جریان ساده‌سازی متن، تمرکز نویسنده‌ها بیشتر بر جایگزینی واژگان کهن با معادل پربسامد آنان در بافت گفتمانی فارسی امروز بوده است. همچنین با توجه به اهداف آموزشی درس، کمترین تغییر در ساختار نحوی

جملات اعمال شده است؛ بدان معنی که نوع جملات «شرطی، مرکب و غیره»، زمان افعال «ماضی بعید، صورت‌های فعل التزامی و غیره» و نقل‌قول‌ها «مستقیم، غیرمستقیم، تغییر ضمیر و غیره» تا حد امکان حفظ شده‌اند و در صورت بازگردانی جمله برای رفع ابهام، جملات بسیار شبیه به جمله اصلی بازگردانی شده‌اند. در مواردی نویسنده اصلی برای حفظ اختصار متن، نهاد را از اول جمله حذف کرده است که این مسئله روند درک مخاطب غیرفارسی‌زبان را در جریان فرایند درک مختل می‌کند، در جریان ساده‌سازی متن در این پژوهش این مشکل با آوردن اسامی یا ضمایر مناسب در جایگاه نهاد مرتفع شد.

در این پژوهش، برای حفظ لحن ادبی و داستانی متن جریان ساده‌سازی، نویسنده‌ها بسیار به متن اصلی وفادار بوده‌اند. در جریان ساده‌سازی، پرداخت داستانی انجام نشده است. جملات بسیار طولانی با حفظ محتوا و اسلوب به دو جمله کوتاه‌تر تقسیم شده‌اند. غیر از حذف مواردی که جزء ویژگی‌های نحوی متون منثور قرن پنجم بوده (مثل، حذف «ب» از ابتدا و «ی» از انتهای فعل در صورت استمراری فعل)، تغییرات دیگر بر ساختار جملات اعمال نشده است. واژگان کهن بر اساس چارچوب ذکر شده در این پژوهش معادل‌یابی و جایگزینی شده است.

در نهایت، توجه به سطح مخاطب و همچنین پیشینه زبانی وفرهنگی او(طبق نظر حق شناس و همکاران، ۱۳۹۲)، به هنگام تصمیم‌گیری درباره چگونگی انتخاب معادل‌های واژگانی و میزان کاهش یا تعدیل ساختارهای نحوی و معنایی مد نظر پژوهش‌گران بوده است.

۵ -۱. نمونه محتوای تولیدشدهٔ پژوهش

در این بخش متن ساده‌شده یک حکایت از *قابوس‌نامه* به همراه تمرین‌های طراحی‌شده برای متن ارائه می‌شود:

متن ۱: زبان در دهان پاسبان[1] سر است[2]

فعالیت‌های قبل از خواندن

۱- نگهبان، مراقب

۲- این بیت از سعدی است.

موضوع درس امروزمان «خوب سخن گفتن» است. در ابتدا می‌خواهیم بدانیم که «خوب سخن گفتن» به چه معنی است؟

به تصاویر زیر نگاه کنید و بگویید به نظر شما افراد، در این تصاویر چه احساسی هنگام صحبت کردن دارند؟ چه واژه‌هایی هنگام دیدن این تصاویر به ذهن شما می‌رسد؟

	
شکل ۱ نمونه تصویر خوب سخن گفتن	**شکل ۲: نمونه تصویر خوب سخن گفتن**

همان‌طور که حدس زدید، آن‌ها هنگام صحبت کردن لبخند می‌زنند. این یکی از روش‌های خوب صحبت کردن است. به نظرتان آن‌ها چه می‌گویند؟

حالا به تصاویر زیر نگاه کنید و احساس آن‌ها را در هنگام صحبت کردن بیان کنید؟ چه واژه‌هایی هنگام دیدن این تصاویر به ذهن شما می‌رسد؟

	
شکل ۳: نمونه تصویر بد سخن گفتن	**شکل ۴: نمونه تصویر بد سخن گفتن**

درست است! آن‌ها هنگام صحبت کردن عصبانی هستند. فکر می‌کنید آن‌ها چه می‌گویند؟

خوب صحبت کردن یعنی هنگام صحبت کردن لبخند بزنیم، از جملات مثبت استفاده کنیم، به دیگران توهین نکنیم و از کلمات زشت استفاده نکنیم و حتی خبرهای بد را به طوری به دیگران بگوییم که کمتر ناراحت شوند.

۱) به نظر شما خوب صحبت کردن چه معنایی دارد؟

۲) حالا بد صحبت کردن را معنا کنید.

۳) به نظرتان بد صحبت کردن در موقعیت‌های مختلف می‌تواند چه ضررهایی برای افراد داشته باشد؟

همان‌طور که گفتید بد صحبت کردن با دیگران گاهی ممکن است نتایج جبران‌ناپذیری داشته باشد. می‌پرسید چطور؟

خواندن

متن زیر را بخوانید و به سؤال‌های مربوط به آن پاسخ بدهید.

شبی از شب‌ها، پادشاه خواب بدی دید. او در خواب دید که همه دندان‌هایش باهم از دهانش بیرون افتادند. صبح خیلی زود شخصی که شغلش تعبیر خواب بود را به قصر آوردند. پادشاه از او پرسید که معنی این خواب چیست؟ مرد گفت: «زندگی پادشاه طولانی باشد. معنی این خواب آن است که همه دوستان و افراد خانواده تو، قبل از تو خواهند مرد و هیچ‌کس از نسل تو باقی نمی‌ماند.» پادشاه گفت: «این مرد بی‌ادب که این‌قدر تلخ با من صحبت کرد را صد ضربه چوب بزنید. اگر همه افراد خانواده من قبل از من بمیرند، پس من برای چه زنده باشم؟»

تعبیرگر دیگری را آوردند و پادشاه همین خواب را برای او تعریف کرد. تعبیرگر گفت: «معنی این خواب آن است که عمر پادشاه از همه دوستان و افراد خانواده‌شان بیشتر است.» پادشاه گفت: «این تعبیر مثل همان تعبیر قبلی بود ولی سخن گفتن این شخص خیلی با نفر قبلی فرق دارد. به این مرد صد سکه طلا بدهید.»

۱-با توجه به متن، به سؤال‌های زیر پاسخ دهید.

a) چرا پادشاه دستور داد تا به تعبیرگر اول صد ضربه چوب بزنند؟ ....

b) تعبیرگر، چه کسی است؟ ....

c) آیا در فرهنگ شما هم مفهوم تعبیر خواب وجود دارد؟ ....

d) آیا شما به تعبیر خواب معتقدید؟ ....

۲-«زبان در دهان پاسبان سر است».

a) کدام‌یک از جملات زیر به معنای ضرب‌المثل بالا نزدیک است؟

b) زبان انسان وظیفه مراقبت از مغز او را دارد. .☐

c) مغز انسان به زبان فرمان می‌دهد که مواظب او باشد. .☐

d) مراقبت زبان انسان از مغز، می‌تواند باعث نجات یا مرگ آن بشود. .☐

e) حرف‌هایی که انسان با زبانش می‌زند ممکن است جان او را حفظ کند یا باعث مرگ او بشود. .☐

۳-با توجه به متن، درستی را با (د) و نادرستی را با (ن)، در جملات زیر مشخص کنید.

a) پادشاه خواب دید که همه نزدیکان او قبل از او می‌میرند.☐

b) پادشاه به تعبیرگر دوم صد ضربه چوب زد.☐

c) تعبیر تعبیرگر اول با تعبیر تعبیرگر دوم خیلی فرق داشت.☐

d) سخنان تعبیرگر دوم خیلی شیرین بود اما سخنان تعبیرگر اول تلخ و ناخوشایند بود.☐

۴-دوباره به متن مراجعه کنید و مرجع ضمیرهای زیر را مشخص کنید.

a) ـَش (پاراگراف اول، سطر دوم) ....

b) این (پاراگراف دوم، سطر دوم) ....

c) همان (پاراگراف دوم، سطر سوم) ....

واژه‌ها

عبارات موجود در ستون الف را به معنای آن‌ها در ستون ب وصل کنید.

	ستون الف		ستون ب
۱	معبِّر/ تعبیرگر	الف	استفاده از جملات مثبت و کلمات زیبا در کلام
۲	تلخ صحبت کردن	ب	معنی کردن رؤیای افراد
۳	تعبیر خواب	ج	استفاده از کلمات زشت و جملات منفی در کلام
۴	شیرین صحبت کردن	د	کسی که رؤیای دیگران را معنی می‌کند

فعالیت‌های پس از خواندن

این متن که از یک روزنامه فارسی‌زبان انتخاب‌شده را بخوانید و به سؤال‌های مربوط به آن پاسخ دهید.

سخن گفتن، آداب و شیوه‌هایی دارد که می‌تواند تأثیر کلام را دو برابر کند و شخص را به اهداف و مقاصد خویش برساند. یکی از شیوه‌های سخن، بیان نیکو است. خوب سخن گفتن یعنی استفاده از کلمات زیبا و مثبت و انتخاب بهترین گفتار؛ زیرا انتخاب بهترین گفتار می‌تواند اثرات منفی سخن را کاهش دهد یا از میان بردارد. برخی از مردم به‌گونه‌ای تلخ‌سخن می‌گویند و باعث غمگین شدن دیگران می‌شوند. به همین دلیل حتی محتوای تلخ را می‌بایست به زبانی شیوا و شیرین گفت؛ چنانکه داروی تلخی را با یک خوراکی شیرین به خورد کودکان می‌دهند تا دست‌کم شیرینی شکل، از تلخی محتوایش کم کند. خداوند در قرآن کریم (آیه ۲۳ و ۲۴ سوره حج و نیز ۲۴ سوره ابراهیم) به سخن پاک اشاره می‌کند. سخن پاک به سخنی گفته می‌شود که دارای ظاهر و شکلی زیبا است و ازنظر محتوا راست و درست است.

روزنامه کیهان، ۲۶ اسفند ۱۳۹۶

متن درباره چه بود؟

شاید تابه‌حال برایتان اتفاق افتاده است که کسی با شما بد صحبت کرده باشد؛ چه احساسی داشتید؟

آیا شما هم تابه‌حال با کسی بد حرف زده‌اید؟ علت آن چه بوده است؟ آیا پشیمان هستید؟ اگر جوابتان بله است می‌توانید با او تماس بگیرید و بگویید که دوستش دارید و به خاطر حرف‌های بدی که به او زدید متأسف هستید.

۶.نتایج پژوهش

پژوهش حاضر با هدف ساده‌سازی یک متن داستانی «قابوس‌نامه» برای فارسی‌آموزان سطح فروپیشرفته، به روش کتابخانه‌ای، تحلیلی و میدانی انجام شد. در خصوص چارچوب‌های موجود در منابع فارسی و انگلیسی برای ساده‌سازی و بازگردانی متون در حوزه آموزش زبان دوم یا خارجی، که در متن این پژوهش از آن‌ها استفاده شده است، می‌توان گفت که نقص اصلی اکثر این چارچوب‌ها آن است که نکاتی را به طورکلی در حوزه ساده‌سازی متن، برای متون اصیل ارائه کرده‌اند و متون اصیل را نیز متونی تعریف می‌کنند که برای مخاطب بومی زبان نوشته شده باشند. زبان به‌کاررفته در این متون نیز می‌تواند شامل زبان خودکار یا غیر خودکار باشد. درنتیجه این چارچوب‌ها جزئیات دقیق چندانی درباره چگونگی ساده‌سازی متون ادبی برای مخاطب غیربومی زبان ارائه نداده‌اند.

نقص دوم این اصول بر اساس یافته های پژوهش حاضر آن است که اکثر آن‌ها بر روی زبان انگلیسی مطالعه کرده‌اند و نکات راهکارهایی را برای ساده‌سازی و بازگردانی متن بر اساس زبان انگلیسی ارائه کرده‌اند. درنتیجه لازم است این نکات با نکات ارائه‌شده توسط پژوهش‌گران فارسی‌زبان در حوزه ساده‌سازی و بازگردانی متن ترکیب و بومی‌سازی شود.

بر این اساس یافته های این پژوهش را می‌توان هم‌سو با نظر جوادی راد (۱۳۹۲) دانست. او در پژوهش خود به این نکته اشاره می‌کند که متون ادبی فارسی ساده شده از سه رویکرد کلی در جریان ساده سازی بهره برده اند که این رویکردها با توجه به سطح و نیاز مخاطب متغیر هستند. این رویکردها عبارتند از:

(الف) گرایش به وفاداری به محتوا و صورت متن اصلی؛

(ب) گرایش به وفاداری محتوا و دست‌کاری در صورت متن اصلی؛

(ج) گرایش به دست‌کاری در محتوا و صورت متن اصلی.

یررسی یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که در بخش مصاحبه، از مجموع ۱۸ مدرس شرکت‌کننده در جریان این پژوهش، نظر ۱۰ نفر از مدرسان (معادل ۵۵٪ از داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های حضوری و کتبی) مبتنی بر آن بود که متن ساده‌شده به‌تنهایی برای آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان سطح فروپیشرفته کافی نیست و نیاز است کاربرد اصطلاحات و ضرب‌المثل توصیف‌شده در این متن در بافت واقعی زبان نیز به فارسی آموزان

ارائه شود. این بخش از یافته‌های پژوهش بیان‌گر مشکل رایجی است که بر سر راه ساده‌سازی متون ادبی برای سطح میانی به بعد مشاهده می‌شود.این مشکل از قدیمی‌ترین و رایج‌ترین مشکلات در مسیر ساده‌سازی متن با اهداف آموزشی است. بلائو [1] (۱۹۸۲) جزء نخستین پژوهش‌گرانی بود که به این مشکل اشاره کرد؛ به تعبیر او استفاده از واژگان محدود و جملات کوتاه و ساده در متون ساده‌شده به‌احتمال‌زیاد منجر به ایجاد یک گفتمان «*مصنوعی و غیرطبیعی*» (بلائو ، ۱۹۸۲: ۵۲۵) خواهد شد.

از مجموع هجدهمدرس شرکت‌کننده در این پژوهش، هشت مدرس (معادل ۴۴٪ از داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های حضوری) بر تناسب سطح دشواری واژگانی و نحوی متن انتخاب‌شده با سطح توانش زبانی زبان‌آموزان سطح فرو پیشرفته تاکید داشتند و درنهایت همهٔ هجدهمدرس شرکت‌کننده، متناسب بودن موضوع متن انتخابی با نیاز زبان‌آموز و تأثیر مثبت این موضوع بر درک بهتر زبان‌آموز از فرهنگ ایرانی ـ اسلامی، به دلیل قرابت فرهنگی موضوع حکایت انتخاب‌شده با فرهنگ زبان مادری‌شان را تائید کرده‌اند. از نتایج فوق چنین استنباط می‌شود که اصول استفاده شده در این پژوهش برای ساده سازی واژه‌ای، نحوی و فرهنگی متن منتخب نسبتاً موثر و منطبق با توانش زبانی و نیاز زبان‌آموزان بوده است.

در بخش بازخورد زبان‌آموزان، طبق گزارش سه مدرس در دو مرکز دانشگاه فردوسی مشهد و مرکز آزفای بنیاد سعدی در آنکارا از تدریس متن انتخابی، زبان‌آموزان در هر سه کلاس به‌راحتی توانسته‌اند با موضوع متن ارتباط برقرار کنند. جذابیت موضوع انتخاب‌شده برای زبان‌آموزان در هر سه کلاس به علت وجود مفاهیم مشترک بین فرهنگ مقصد (فرهنگ ایرانی) و فرهنگ مبدأ (فرهنگ عربی و فرهنگ ترکی) قابل توجیه است. نتایج فوق همسو با نظراستادزاده و همکاران (۱۳۹۶) نشان‌دهنده تأثیر مثبت استفاده از متون ادبی(به خصوص نوع ادب تعلیمی) در کلاس‌های آموزش زبان دوم/ خارجی، بر درک بهتر زبان‌آموز از فرهنگ زبان مقصد است و لزوم استفاده از جنبه التذاذ ادبی در حین آموزش زبان فارسی را تأیید می‌کند.

همچنین از بررسی گزارش‌های مدرسان چنین برمی‌آید که ساختار نحوی و واژگانی متن – برای ۲۲ نفر از مجموع ۲۵ زبان‌آموز در حال آموزش در این سه کلاس کاملا قابل‌درک بوده است که این امر بیانگر سطح دشواری مناسب متن انتخاب‌شده از نثر «*قابوس‌نامه*» برای زبان–

1- Blau

آموزان شرکت‌کننده و شاهدی بر روایی تمرین‌های طراحی‌شده در این پژوهش است. از مجموع فراگیران شرکت کننده در این پژوهش ششنفر از فارسی‌آموزان برای پاسخ به سؤال‌های درک مطلب نیاز به توضیح اضافۀمدرس داشتند که در مورد دلیل این امر می‌توان به تنوع و متفاوت بودن تمرین‌های درک مطلب طراحی‌شده برای این متن، نسبت تمرین‌ها مشابه موجود در منابع مراکز آزفا اشاره کرد.

درنهایت گزارش مدرسان حاکی از آن است که متن منتخب روزنامه و قرار گرفتن آن به‌عنوان تکلیف پس از خواندن و به دنبال آن طرح سؤال‌هایی که مربوط به یافتن مفهوم مشابه با موضوع بحث در زندگی، زبان یا فرهنگ مبدأ زبان‌آموز است باعث کامل شدن درک زبان–آموز از متن و کاربرد آن اصطلاح، مفهوم یا ضرب‌المثل خاص در بافت واقعی زبان می‌شود.

منابع پژوهش

۱ ـ آذر یزدی، مهدی. (۱۳۸۸). ***قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب؛ جلد سوم***، چاپ سی و پنجم. تهران: انتشارات امیرکبیر.

۲ ـ استاد زاده، زهرا. شکری، یدالله. نقش‌بندی، شهرام. اسماعیلی، عصمت. (۱۳۹۶). مهارت درک خواندن فارسی آموزان غیر ایرانی: مطالعه‌ی تأثیر کاربرد متون ساده‌شده‌ی گلستان بر آن. ***پژوهش‌نامه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان***، ۶(۱)، ۱۳۵–۱۵۲.

۳ ـ بهار لوئی نژاد، فهیمه. (۱۳۹۳). ***دستیابی پذیری متون اصلی برای فراگیران زبان دوم از طریق ساده‌سازی متن***. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشرنشده)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهرکرد.

۴ ـ بی جن خان، محمود. محسنی، مهدی. (۱۳۹۸). ***فرهنگ بسامدی بر اساس پیکره متنی زبان فارسی امروز***.چاپ دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران

۵ ـ تقوی، محمد. هادی زاده، محمدجواد. (۱۳۹۳). آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان بر پایه رویکرد داستان‌گویی با تکیه‌بر داستان‌های مثنوی. ***پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی***، دوره ۴(۲)، ۳۴۰–۳۱۷.

۶ ـ جوادی راد، عطیه. (۱۳۹۲). ***بررسی شاخص‌های ساده‌سازی متن‌های کهن ادبی در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان؛ مطالعه موردی کلیله‌ودمنه***. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشرنشده)، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه الزهرا.

۷ ـ حق‌شناس، علی‌محمد، سمیعی (گیلانی)، احمد، وحیدیان کامیار، تقی، داودی، حسین، ذوالفقاری، حسن،سنگری، محمدرضا، عمرانی، غلامرضا، قاسم‌پور مقدم، حسین، میرجعفری، سید اکبر. (۱۳۹۲). ***زبان فارسی (۳)***. چاپ پانزدهم. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی.

۸ ـ حقی کومله، معصومه. (۱۳۹۳). ***بررسی بهره‌گیری از متون ادبی فارسی برای تهیه و تدوین درس‌نامه‌های آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان***. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشرنشده)، تهران: دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی.

۹ ـ خدادادیان، مهدی و سید مهدی، ابطحی (۱۳۹۵)؛ بهره‌گیری از متون ادبی در آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان: ضرورت توجه به مسائل زبانی و ادبی؛ ***مالزی: کنفرانس بین‌المللی آینده‌پژوهی، علوم انسانی و توسعه،مرکز توسعه آموزش‌های نوین ایران (متانا). بازیابی شده در ۱۱ اردیبهشت ۱۳۹۹ از***
https://www.civilica.com/Paper-NCFHD02-NCFHD02_078.html

۱۰ ـ خدایی لیقوان، عاطفه. (۱۳۹۷). جایگاه ادبیات در آموزش زبان فارسی. نشریه مطالعات آموزش زبان فارسی، شماره۷، ۳۱–۴۶.

۱۱ ـ دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). ***لغت‌نامه***. چاپ دوم. تهران: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.

۱۲ ـ سلیمیان، احسان. (۱۳۹۳). ***مبتداسازی در متون ادبی داستانی اصیل و بازنویسی شده***. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشرنشده)، یزد: دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه یزد.

۱۳ ـ صفار مقدم، احمد. احدی، حوریه. (۱۳۹۴). رویکردهای عمده در آموزش خواندن و نقش آنها در «آموزش نوین زبان فارسی». ***مجله زبان شناسی و گویش های خراسان***. سال هفتم، شماره ۱۳، ۶۱–۸۸.

۱۴ ـ طوسی، بهرام. (۱۳۷۶). ***مهارت‌های آموزش زبان خارجی و آزمون***. چاپ اول. مشهد: انتشارات ترانه.

۱۵ ـ علی جانی، محمد. (۱۳۹۴). ***حکایت‌های قابوس‌نامه و سیاست‌نامه***. چاپ اول. تهران: انتشارات آریان.

۱۶ ـ عمید، حسن. (۱۳۵۸). ***فرهنگ فارسی***. چاپ اول. تهران: انتشارات امیرکبیر.

۱۷ ـ قبادی راد، زهرا. (۱۳۹۵). ***نقد و بررسی کتاب آموزش زبان فارسی بر اساس اصول انگاره نیشن و مک آلیستر و نظرات مک دانو و شاو و کانینگزورث***. (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشرنشده)، مشهد: دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه فردوسی مشهد.

۱۸ ـ قبول، احسان. غضنفری، صالحه. (۱۴۰۱). ***آموزش نوین خواندن و درک مطلب فارسی برای فارسی آموزان سطح مقدماتی میانی و پیشرفته؛*** (نسخه پیش از چاپ، مشهد). مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.

۱۹ ـ معین، محمد. (۱۳۷۵). ***فرهنگ فارسی***. چاپ دهم. تهران: انتشارات امیرکبیر.

۲۰ ـ میر دهقان، مهین‌ناز، وکیلی فرد، امیررضا، منتظری راد، زینب، و باقری، فرشته.(۱۳۹۵). ***چارچوب مرجع آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان: حوزه‌های دستور، واژه و کارکرد برای سطوح پایه، میانی و پیشرفته***. چاپ اول، تهران: نشر خاموش.

۲۱ ـ میرزایی حصاریان، محمدباقر. (۱۳۹۰). ***خواندن و درک مطلب متون فارسی برای فارسی آموزان سطح پیشرفته***. چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره).

۲۲ ـ ورزگر، مینو. فرهادی، حسین. مفتون، پرویز. (۱۳۹۷). ***انگلیسی عمومی***. چاپ بیست و پنجم. تهران: سمت.

23- Babaee, R., Roselezam, W., & Yahya, W. (2014). Significance of literature in foreign language teaching. ***International Education Studies*, 7**(4), 80-85.

24- Blau, E. K. (1982). The effect of syntax on readability for ESL students in Puerto Rico. ***TESOL Quarterly***, 16, 517–526.

25- Brigg, P. (2015). ***Modifying input in extensive reading: Elaborating and glossing.*** [Unpublished master’s thesis], Faculty of Human Sciences,

Macquarie University, Retrieved from https://www.researchonline.mq.edu.au/vital/access/services/Download/mq:44584/SOURCE1.

26- Bingel, J. (2018). ***Personalized and adaptive text simplification***. [Unpublished Doctoral dissertation]. University of Copenhagen, Retrieved from https://jbingel.github.io/files/Joachim_Bingel_PhD_Thesis_1.0.pdf.

27- Cambridge English Assessment. (2014). ***C1 advanced handbook for teachers***. Cambridge: Cambridge University Press.

28- Council of Europe. (2001). ***The common European framework of reference for languages: Learning, teaching and assessment***. Cambridge: Cambridge University Press.

29- Hidayat, N., & Setiawan, S. (2020). Developing, supporting reading materials for English subject. ***IDEAS: Journal on English Language Teaching and Learning, Linguistics and Literature, 8***(1), 175 - 188. doi:https://doi.org/10.24256/ideas.v8i1.1335

30- Maxwell, S. (2011). **The effect of two types of text modification on English language learners' reading comprehension: Simplification versus elaboration**. [Unpublished master's thesis]. Hamline University.

31- Paetzold, G., & Specia, L. (2015). Lexenstein: A framework for lexical simplification. ***Paper presented at The 53rd Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics and The 7th International Joint Conference on Natural Language Processing***, Beijing.

32- Setyowati, H., & Sugirin, S. (2021). Developing reading materials based on the student's multiple intelligence types for junior high school students. ***Celt: A Journal of Culture, English Language Teaching & Literature, 19***(2), 244 - 256. doi:https://doi.org/10.24167/celt.v19i2.2066

33- Tomlinson, B. (2013). Introduction: Are materials developing? In B. Tomlinson (Ed.), ***Developing materials for language teaching (1-17).*** London: Bloomsbury Academic.

Simplification and Use of a Selected Story of Qaboosnameh in Materials Development for Teaching Persian at the Pre-Advanced Level and its Reflective Feedback

Reyhaneh Barani M.A. in Persian to non-Persian speakers, Department of Linguistics, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad. Mashhad.
reyhane.barani@gmail.com
Atieh Kamyabi Gol Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran (Corresponding Author)
kamyabigol@um.ac.ir
Received: 30/11/2021 Accepted:13/01/2022

Abstract

Preparation and compilation of educational materials based on scientific principles is one of the major goals of the document of the comprehensive scientific map of the country. Due to the growing need for these resources, unfortunately today we are faced with a lack of standardized and efficient educational materials for teaching Persian to non-Persian speakers. The purpose of this library, analytical and field research study was to develop a simplified and translated text from "Qaboosnameh" anecdotes to study the reflective feedback from both teachers and learners at the pre-advanced level. In order to achieve this aim, Maxwell (2011) and Paetzold, and Specia (2015) frameworks and principles were applied to a text and simplification implemented. In order to collect the instructors' feedback on classroom application of the designed material, a written semi-structured interview was conducted. The developed materials were given to 15 instructors from Azfa Center at Ferdowsi University of Mashhad and 3 instructors from Ankara. All the participating instructors confirmed the appropriateness of the lesson topics and asserted their relevance to the learners' needs. Also, the instructors believed that the syntactic and lexical difficulty level of the texts were comprehensible for 22 out of 25 Persian learners, which indicates the appropriate level of difficulty of the simplified texts.

Keywords: Qaboosnameh, pre-advanced level, reading skill, teaching Persian to non-Persian speakers,text simplification